

URNY Z ZIEMIĄ NA KOPIEC MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W ZBIORACH MUZEUM HISTORYCZNEGO MIASTA KRAKOWA

Dnia 5 lipca 1934 r., na posiedzeniu Rady Miejskiej Krakowa obradującej pod przewodnictwem prezydenta miasta Mieczysława Kaplickiego, uchwalono wzniesić na Sowińcu Kopiec Marszałka Piłsudskiego. Prace uroczyste rozpoczęto 6 sierpnia tegoż roku, w dwudziestolecie wymarszu I Kompanii Kadrowej. Trwały one do lipca 1937 r. W ten symboliczny sposób uczczono odzyskanie przez Polskę niepodległości. Do Krakowa przyjeżdżało wtedy tysiące delegacji ze wszystkich stron kraju, i z zagranicy, aby czynnie włączyć się do budowy Kopca. Równocześnie przywożono urny zawierające ziemię z pól bitewnych uświęconych polską krwią, z mogił naszych bohaterów, z miejsc działalności różnego rodzaju instytucji państwowych i społecznych. Ziemię tę wsypywano następnie do wznoszonego Kopca. Każda garść ziemi pobrana z miejsca uwiecznionego w naszej historii, przypominała przeszłość, zwłaszcza okres walk o odzyskanie niepodległości. Dla społeczeństwa, a zwłaszcza dla młodzieży, była to wielka lekcja patriotyzmu.

Przywieziono do Krakowa ponad 3 000 urn. Były wykonane z różnych materiałów, posiadały też różną wartość artystyczną, ale najważniejsza była ich wymowa symboliczna. Spowodowały, że Kopiec Piłsudskiego zaczęto nazywać Mogiłą Mogił.

Urny, po wysypaniu z nich ziem do Kopca, eksponowano na specjalnej wystawie urządzonej w budynku dawnego odwachu przy wieży ratuszowej. Otwarcie jej nastąpiło 19 marca 1936 r.¹

Po II wojnie światowej odwach zburzono. W grudniu 1946 r. pracownicy Muzeum Historycznego przejęli niewielką ilość urn ze składnicy złomu. W tym też czasie władze rozpoczęły celową dewastację Kopca, wstrzymaną dopiero kilka lat temu, dzięki zdecydowanej postawie społecznej — przede wszystkim Związku Legionistów Polskich i Komitetu Opieki nad Kopcem Piłsudskiego. Piszę o tym treściwie, w jedynym jak dotąd większym opracowaniu na ten temat, Krystian A. Waksmundzki².

Urny zabezpieczone przez Muzeum, mogły być pokazane po raz pierwszy w kwietniu 1981 r., na wystawie zorganizowanej przez Związek Legionistów i Komitet Opieki nad Kopcem. Wystawa nosiła tytuł: „Kopiec Józefa Piłsudskiego — Kopiec Niepodległości,

wczoraj—dziś—jutro” i była eksponowana w krakowskim Klubie Stowarzyszenia PAX przy ul. Garbarskiej 9.

I. Urny, w których znajdowały się ziemię związane z okresem walk o niepodległość (od powstania Kościuszkowskiego do wojny polsko-sowieckiej 1920 r.).

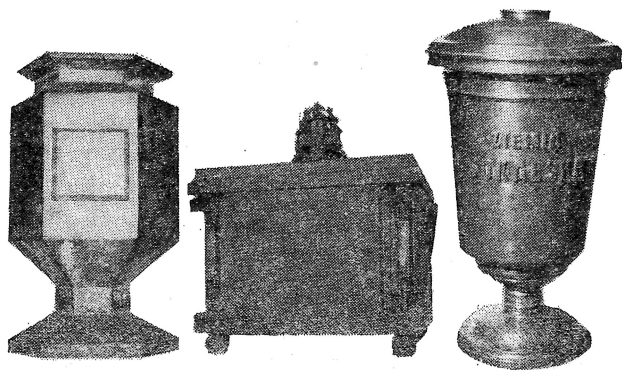
1. Urna z ziemią z grobu poległych podczas bitwy pod Ostrołęką 26 maja 1831 r.

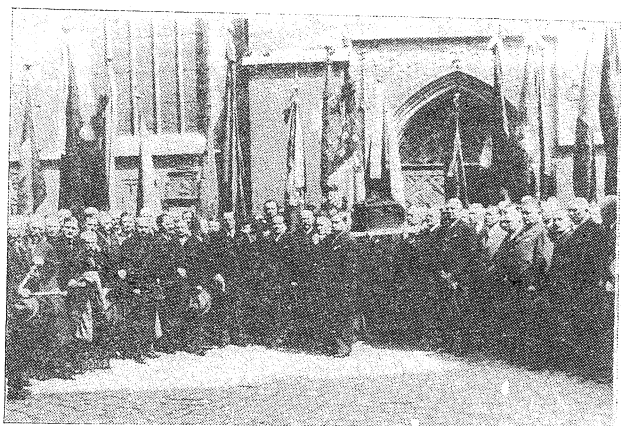
Urna w kształcie sześciobocznego pucharu, wykonana z blachy miedzianej. Wymiary: wys. 22,5 cm, podstawa: 14×14 cm. Brak pokrywy. Na ścianie frontowej przylutowana miedziana tabliczka z wyrytym napisem: „Ziemia / z Grobowca Poległych / pod Ostrołęką / w 1831 r. / Marszem Pieszym / Strzelcy / powiatu Ostrołęckiego [w] 1935 roku”. Brak sygnatury.

Ziemię do tej urny pobrano 29 lipca 1935 r., o czym donosiła prasa:

„Dziś w Ostrołęce odbyło się uroczyste pobranie ziemi z poboju z roku 1831, przeznaczonej na kopiec Marszałka na Sowińcu. Po nabożeństwie o godz. 12 uformował się pochód, poprzedzony plutonem honorowym 5 P[ułku] Ułanów [Zastawskich, stacjonującego w Ostrołęce] z orkiestrą, który udał się

1. Urny, od lewej, nr. 1, 2, 3.

2. Przedstawiciele rzemiosła warszawskiego z urną przed kościołem Mariackim. Fot. ze zbiorów MHK.

na pole bitwy, gdzie pod mauzoleum prezes Związku Strzeleckiego Dobrowolski wygłosił do zebranych przemówienie. Następnie napełniono urnę, wykonaną przez miejscowych kolejarzy, ziemią pobraną z mauzoleum. Stamtąd pochód przemaszzerował na rynek, gdzie starosta Kulikowski wręczył urnę z ziemią sztafecie strzeleckiej, która pieszo udała się do Krakowa”³.

Dodajmy, że wcześniej, 18 lipca, przybyła do Krakowa prawie 200 osobowa wycieczka z Ostrołęki, z ziemią z pola bitewnego „skropionego krwią bohaterów walczących w powstaniu listopadowym”. Ziemię tą przywieziono w dwóch innych urnach⁴.

3. Urny nr. 4, 5, 6.

2. Urna z ziemią z grobów: Jana Kilińskiego (1760—1819), bohaterskiego szewca z insurekcji kościuszkowskiej i Pięciu Poległych podczas manifestacji patriotycznej w Warszawie 27 lutego 1861 r. (Filipa Adamkiewicza, Michała Arcichiewicza, Karola Brendla, Marcelego Karszewskiego i Zdzisława Rutkowskiego). Obie mogiły znajdują się na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Urna wykonana z blachy mosiężnej w kształcie lady cechowej. Pokrywa na zawiasach, zwieńczona pełnoplastycznym, równoramiennym krzyżem ujętym od góry zębatym półkolem. Ramiona krzyża połączone łańcuchem, na górnym, od frontu, dłoń dzierżąca młot, na pozostałych kolejno litery: „Z[wiązek] / Rz[emieślników] / CH[rześcijan]”. W dekoracyjnych narożnikach lady stylizowane młoty. Wspomniane elementy zdobnicze, oraz litery w napisach podanych niżej, odlewane z mosiądzu i lutowane. Wymiary urny: 53×47×33 cm. Na ścianie frontowej napis: „LADA / z ZIEMIĄ NA KOPIEC / MARSZAŁKA / JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO / ZEBRANA z MOGIŁ / JANA KILIŃSKIEGO / i / PIĘCIU POLEGŁYCH MIESZCZAN / M.[iasta] ST.[ołecznego] WARSZAWY”. Na ścianie tylnej: „ZWIAZEK / RZEMIEŚLNIKÓW / CHRZEŚCIJAN / i / CECHY RZEMIEŚLNICZE / M.[iasta] ST.[ołecznego] WARSZAWY”. Na bocznych ściankach daty — prawej: „1935”, lewej: „1936”. Brak sygnatury.

O pobraniu ziemi z grobu Kilińskiego poinformowała prasa 19 kwietnia 1936 r.⁵ W niespełna miesiąc później, 10 maja, przywieziono urnę do Krakowa. „Ilustrowany Kurier Codzienny” relacjonował:

„W niedzielę, w godzinach rannych, przybyli do Krakowa delegaci rzemiosła warszawskiego wraz z ziemią pobraną z grobu płk. Kilińskiego, celem złożenia jej na kopiec na Sowińcu. Po powitaniu na dworcu kolejowym wszyscy udali się o godz. 9-tej na uroczystą mszę św. do kościoła Mariackiego, skąd następnie, około godz. 10-tej, odjechali autobusami do Lasu Wolskiego, a w dalszym ciągu podążyli na Sowiniec. Po złożeniu ziemi i wzięciu udziału w sypaniu kopca rzemieślnicy warszawscy złożyli o godz. 14-tej hołd Marszałkowi J. Piłsudskiemu w krypcie katedry na Wawelu. W godzinach popołudniowych zwiedzili wystawę 1000 urn pomieszczonych w wieży ratuszowej”⁶.

3. Urna z ziemią z mogiły powstańców styczniowych z Sokala.

Urna odlana z mosiądzu w kształcie kielicha, za sklepionego u góry, z małą, gwintowaną przykrywką pośrodku. Wymiary: wys. 64 cm, średnica u góry: 37 cm, średnica podstawy: 25,5 cm. Na froncie nałożony mosiężny napis: „ZIEMIA / SOKALSKA”. Brak sygnatury. Pobranie ziemi z cmentarza sokalskiego miało miejsce 27 września 1935 r. „Staraniem Koła Tow.[arzystwa] Rozwoju Kresów wschodnich w Sokalu, w ubiegły piątek, odbyło się w Sokalu uroczyste pobranie ziemi z mogiły powstańców z roku 1863, znajdującej się na miejscowym cmentarzu, którą wybrana delegacja pod przewodnictwem starosty pow.[iatowego] W. Kostołowskiego zawiezie w artystycznie wykonanej urnie do Krakowa i złoży na Sowińcu. W uroczystości, która miała podniosły charakter,

wzięli udział przedstawiciele władz, urzędów i miejscowego społeczeństwa”⁷.

4. Urna z ziemią z pobojowisk Powstania Styczniowego.

Urna prostokątna z przykrywą w kształcie czterospadaowego daszku na zawiasach i prostokątnej podstawie o ukośnych ściankach, wykonana z blachy mosiężnej. Wymiary — wys. 32 cm, podstawa: 37×27,5 cm. Na ścianie frontowej urny nałożona data (odlew mosiężny): „1863”, poniżej, na podstawie, przymocowana nitami srebrna płytką z wrytym napisem: „ZIEMIA Z POBOJOWISK 1863 r. / GÓRKI—HORKI—KRZYKAWKA—PŁOCK—PRZEBÓRZ / RADZIWIŁÓW (sic! winno być Radziwiłłów) —SYPÓŁKA—TUCZAPY—TYSZOWCE—ŻYRZYN / ZŁOŻONA DNIA 5 MAJA 1936 r. / PRZEZ PIELGRZYMKĘ WETERANÓW 1863 r.”. Sygnatury brak.

Złożenie ziem z pobojowisk powstańczych 1863 r. było jedną z bardziej wzruszających uroczystości na Sowińcu. Urnę tę przywieźli Weterani Powstania — garstka sędziwych starców, którzy doczekali niepodległości. Przybyli 4 maja 1936 r. z Katowic, gdzie wcześniej brali udział w obchodach 15-lecia III Powstania Śląskiego. Oto ich nazwiska: Lucyna Żukowska, Maria Fabianowska, Adam Wojciechowski, Wiktor Malewski, Aleksander Górski, Walenty Milczarski, Antoni Tarnawski, Edward Kwiatkowski, Aleksander Uhnat, Ignacy Harde, Ludwik Nowakowski, Kazimierz Olpiński, Ignacy Kaczmarek, Walenty Polakowski, Antoni Walczak, Jan Sawańczuk⁸.

Dostojnych gości powitał na dworcu wojewoda Michał Gnoiński, prezydent Krakowa Mieczysław Kaplicki, starosta grodzki Władysław Pałosz, prezes Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny Stanisław Klimecki, prezesi towarzystw kombatanckich i inni. „Z peronu powstańcy z ziemią w urnie, zebraną z pól bitewnych powstańczych, udali się do salonu recepcyjnego, gdzie przemówienie powitalne wygłosił woj. Gnoiński, na co odpowiedział mu weteran Wojciechowski z Piotrkowa. Z dworca autobusami, przy dźwiękach orkiestry, odjechali powstańcy na wyznaczone kwatery. (...) Powitanie powstańców w Krakowie miało nader serdeczny charakter”⁹.

W dniu następnym, 5 maja, odbyła się na Sowińcu „rzeczna uroczystość” złożenia przez Weteranów ziem do Kopca Marszałka. Następnie zawieziono ich na Wawel, gdzie złożyli hołd u trumny Piłsudskiego. Wieczorem specjalnie powołany komitet obywatelski podejmował Weteranów obiadem w Grand Hotelu¹⁰.

5. Urna z ziemią ze stoków Cytadeli Warszawskiej, z miejsca gdzie 5 sierpnia 1864 r. Rosjanie powiesili członków ostatniego rządu powstańczego (Romualda Traugutta, Józefa Toczyńskiego, Romana Żulińskiego, Rafała Krajewskiego, Jana Jeziorańskiego).

Urna cylindryczna, z nasuwaną stożkową pokrywą, wykonana z blachy miedzianej. Nogi prostokątne (3 sztuki), z łukowatymi wycięciami, odlane z brązu. Wymiary — wys. 30 cm, średn. 14,5 cm. Na froncie wryty napis: ZIEMIA / Z MIEJSCA STRACENIA CZŁONKÓW / OSTATNIEGO RZĄDU NARODOWEGO / Z R.[oku] 1863 NA STOKACH / CYTADELI WARSZAWSKIEJ. / POBRALI I ZŁOŻYLI BOJOWNICY WALK / O NIEPODLEGŁOŚĆ I SOCJALIZM

4. Weterani Powstania Styczniowego z urną. Widoczni: ppor. Wiktor Malewski i ppor. Edward Kwiatkowski. Fot. ze zbiorów MHK.

/ CZERWIEC 1935 R.[oku] / P.[olska] P.[artia] S.[ocjalistyczna] F.[rakcja] R.[ewolucyjna]”.

Na jednej z nóg, przy brzegu dolnym, wybita sygnatura wykonawcy: „B-CIA ŁOPIEŃSCY / WARSZAWA” (znana firma warszawska: Bracia Łopieńscy, Fabryka Wyrobów z Brązu i Odlewnia Metali).

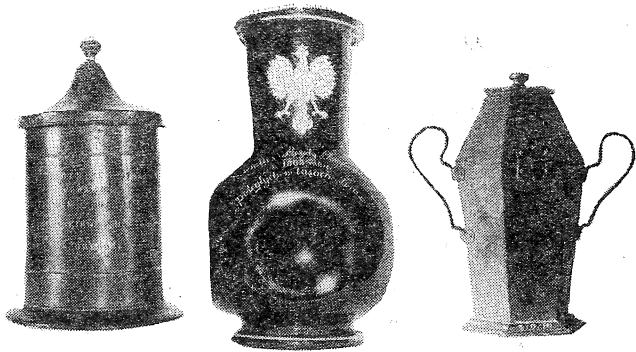
6. Urna z ziemią ze Stoku Gen. Mariana Langiewicza (1827—1887, dyktatora w Powstaniu Styczniowym) w Skarżysku-Kamiennym.

Urna w kształcie skrzynki wykonana z blachy cynkowej, z dwoma mosiężnymi uchwytami po bokach. Skrzynkę wieńczy przylutowana połówka (przekrój podłużny) pocisku artyleryjskiego. W dnie urny wycięty prostokątny otwór — tędy wkładano ziemię w woreczku. Wymiary: 24×40×25,5 cm, pocisk: dł. 36 cm, szer. 3,3 cm.

Na ścianie frontowej, u góry, wryty napis: „ZIEMIA ZE STOKU LANGIEWICZA / NA KOPIEC 1-GO MARSZAŁKA POLSKI JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO / SKŁADAJĄ PRACOWNICY PAŃSTWOWEJ FABRYKI AMUNICJI / w SKARŻYSKU DN.[ia] 9. VI. 1935

5. Weterani Powstania Styczniowego wsyspują ziemię do Kopca. Fot. ze zbiorów MHK.

6. Urny nr. 7, 8, 9

R.[oku]". Na tej samej ścianie, u dołu, po prawej wyryta sygnatura: „Grawer Roman Kowalski”.

Na pocisku wybite znaki fabryczne u góry: [orzełek polski w koronie] WZ. 15 D”; pośrodku: „B-[orzełek polski w koronie] (19-28-2-3) [trzy koła z wpisanymi literami: „B/Z”].

7. Urna z ziemią z cmentarza w Grybowie.

Urna cylindryczna wykonana z blachy mosiężnej, z nasuwaną, stożkową pokrywą. Wymiary: wys. 22,5 cm, średn. podstawy 14,5 cm. Na froncie przylutowana mosiężna tabliczka z wyrytym napisem: „OCHOTNICZA STRAŻ / POŻARNA / ZIEMIA POBRANA / Z MIEJSKIEGO CMENARZA / W GRYBOWIE”. Urna nie sygnowana.

8. Urna z ziemią z mogiły powstańców styczniowych w Łazach k. Zawiercia.

Wazon ze szkła barwy czarnej, o brzuścu wklęsłym z czterech stron. Wymiary — wys. 30 cm, średn. podstawy i otworu 12,5 cm. Od frontu, na szyi, orzeł polski w koronie, poniżej napis: „Ziemia z Mogiły Powstańców / z 1863 roku / poległych w lasach Łaz”. Na odwrocie napis: „Kolejowe Przysposobienie Wojskowe / „Rodzina Kolejowa” — Łazy / 1936 r.[ok]”. Orzeł i napisy wykonane ręcznie lakierem koloru białego. Sygnatury brak.

9. Urna z ziemią z pobojuwiska Kaźmierówka k. Zawiercia z czasów Powstania Styczniowego.

Urna sześcioboczna z przykrywką na zawiasie, wykonana z blachy miedzianej. Wymiary: wys. 32 cm, podstawa: 17×17 cm. Na ścianie frontowej wyryty napis: „O.Z.P.R. / POW / ZAWIERCIE”; na przeciw-

ległej, od tytułu: „Ziemia / z pobojuwiska / Kaźmierówka / pow.[iat] Zawiercie / z 1863 r.[oku]”.

Na podstawie, od spodu, wyryta sygnatura: „J.L.”.

10. Urna z ziemią z grobu powstańców styczniowych w Drohobyczu.

Urna wykonana z blachy miedzianej, niklowanej, na kształt odznaki pamiątkowej żołnierzy Polskiej Organizacji Wojskowej (tzw. Krzyż POW). Dekoracja frontowa nakładana: obwód, litery „P—O—W”, data „1918” i monogram Piłsudskiego „JP”. Wymiary: 35××34, 5×6,5 cm. Na obwodzie, u góry, wyryty napis: „DROHOBYCZ 4. X. 1935”. W spodzie ramienia dolnego wycięty prostokątny otwór, do którego włożono woreczek z ziemią.

Urnę przywieźli do Krakowa delegaci Związku Peowiaków z Drohobycza: Stanisław Ciepikiewicz i Franciszek Lew. Trasę tę przejechali na rowerach¹¹.

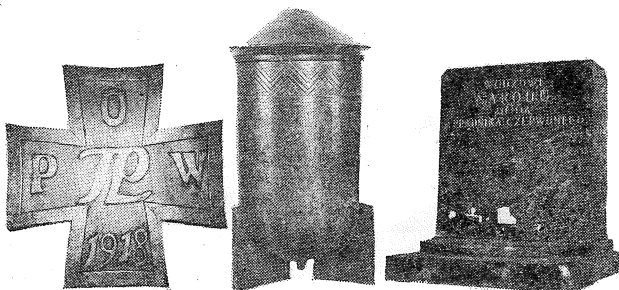
11. Urna z ziemią z Bezdan k. Wilna, z miejsca napadu grupy członków Organizacji Bojowej PPS pod dowództwem Piłsudskiego na rosyjski pociąg pocztowy.

Urna taka sama jak poz. 5 (ten sam kształt, wymiary, materiał i wykonawca — na jednej z nóg wybita sygnatura: „B-CIA ŁOPIEŃSCY / WARSZAWA”). Na froncie wyryty napis: „ZIEMIA / Z BEZDAN ZIEMI WILEŃSKIEJ / MIEJSCE WALKI 26 WRZEŚNIA 1908 R.[oku] / Z NAJEŻDŻCĄ ROSYJSKIM / POD OSOBISTYM DOWÓDZTWE / JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO. / TOW.[arzysza] ZIUKA — MIECZYŚŁAWA. / POBRALI I ZŁOZYLI BOJOWNICY WALK / O NIEPODLEGŁOŚĆ I SOCJALIZM / CZERWIEC 1935 R.[oku] / P.[olska] P.[artia] S.[ocjalistyczna] F.[raksja] R.[ewolucyjna]”.

8. Afisz z uroczystości pobrania ziemi z Prądnika Czerwonego. Fot. ze zbiorów prywatnych autora.

7. Urny nr. 10, 11, 12

Do Bezdan wyjechała z Warszawy specjalna delegacja Komitetu Uczczenia Pamięci Marszałka Piłsudskiego powołana z inicjatywy byłych więźniów politycznych PPS — Frakcji Rewolucyjnej. Przybyła ona najpierw do Wilna, 7 czerwca 1935 r., gdzie dwa dni później pobrano ziemię z Placu Łukiskiego (osławionego miejsca straceń, gdzie Rosjanie powiesili wielu patriotów polskich) oraz z grobów powstańców styczniowych na Górze Zamkowej. Dn. 10 czerwca delegacja udała się do Bezdan „gdzie na miejscu, w którym Marszałek jako towarzysz Wiktor kierował swą słynną akcją, odczytano akt pobrania ziemi”¹².

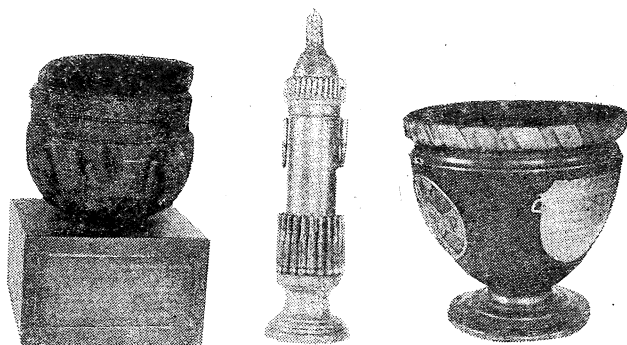
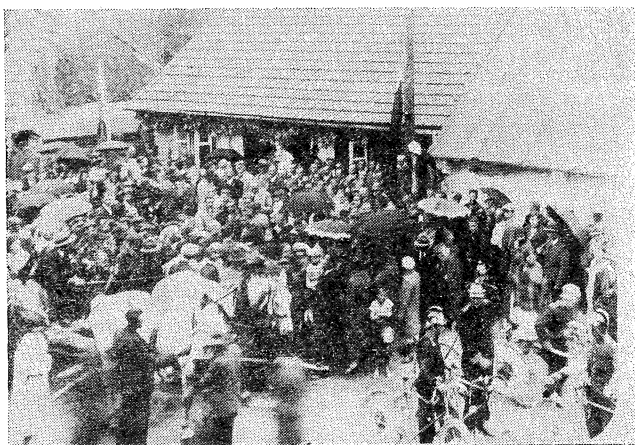
12. Urna z ziemią pobraną sprzed domu na Prądniku Czerwonym, gdzie przed I wojną światową mieściła się szkoła strzelecka. Budynek ten istnieje do tej pory przy ul. Dobrego Pasterza 54.

Urna prostokątna o wymiarach: 38,5×30×12 cm, na prostokątnej podstawie (33×33×3 cm) wykonana z czarnego marmuru. Na froncie, u góry, wyryty, złożony, napis: „WODZOWI / NARODU / ZIEMIA / z PRĄDNIKA CZERWONEGO”. Na środku podstawy metalowa śruba po nie zachowanym ozdobniku. Brak pokrywy. Brak sygnatury.

O pobraniu ziemi z tego miejsca gazety informowały: „W ubiegłą niedzielę [28 lipca 1935 r.] Prądnik Czerwony w Krakowie obchodził uroczystość zebrania ziemi na kopiec Marszałka Piłsudskiego, którą następnie przewieziono drabiniastym, przybranym zieloną wozem, w urnie na Sowiniec. W uroczystości wzięli udział mieszkańcy Prądnika Czerwonego, legionści, rada gminna, miejscowy strzelec i straż”¹³.

13. Urna z ziemią pobraną z mogił członków „Zarzewia” i Polskich Drużyn Strzeleckich spoczywających na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Pobrano ziemię z grobów: kpt. Rudolfa Brandysa, oficera Legionów Polskich; ministra Sławomira Czerwińskiego, ppor. I Brygady Legionów; poety Stanisława Długosza-Tetery z II Brygady Legionów; Ignacego Gliwicza, mjra sztabu generalnego; Władysława Gniadego, oficera Legionów; mjra Stanisława Hellera, ppor. I Brygady; Kazimierza Karskiego, ppłk. dyplomowanego; Andrzeja Nałęcz-Korzeniowskiego, oficera

9. Uroczystość pobrania ziemi na Prądniku Czerwonym. Fot. ze zbiorów prywatnych autora.

10. Urny nr. 13, 14, 15.

I Brygady; mjra Kazimierza Lisowskiego; por. Józefa Mączki, poety i oficera II Brygady; Jadwigi Nadra-towskiej-Kompallowej, Antoniego Ostrowskiego-Bilińskiego, por. I Brygady i komendanta 3-go okręgu drużyn strzeleckich w Warszawie; Stefana Stebleckiego, ppłk. sztabu generalnego; poety Bogusława Szula-Skjeeldkrony, oficera Legionów; kpt. Aleksandra Zawadzkiego-Prokopa, oficera Legionów; płk. pilota Zdzisława Zych-Płodowskiego, oficera I Brygady.

Urna odlana w brązie, w oryginalnym kształcie czapki drużyniackiej, ułożonej na prostokątnym postumencie. Wymiary: wys. 31,5 cm, postument: 12×20×20 cm. Na ścianie frontowej postumentu wyodrębnione prostokątne pole z wyrytym napisem: „W ŻOŁNIERSKIM HOŁDZIE SWEMU KOMENDANTOWI GŁÓWNEMU / PIERWSZEMU MARSZAŁKOWI POLSKI / JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU / GARŚC ZIEMI ZEBRANEJ Z MOGIŁ KOLEGÓW / DORZUCA DO KOPCA NA SOWIŃCU ZJAZD UCZESTNIKÓW / RUCHU NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO / „ZARZEWIE” / DNIA 7 CZERWCA 1936 ROKU W KRAKOWIE”. Na prawym boku postumentu, u dołu, po lewej, wyryta sygnatura: „PROJ.[ektował] W.W.”; po prawej wybity znak firmowy grawera-wykonawcy: „W.[iktor] GONTARCZYK / WARSZAWA”.

Uroczystość pobrania ziem miała miejsce 5 czerwca 1936 r. „Pomimo ulewnego deszczu zebrała się na Powązkach spora ilość dawnych Zarzewiaków i Drużyniaków z prezesem Stowarzyszenia dr B.[olesławem] Hełczyńskim na czele. Urnę ponieśli członkowie Stowarzyszenia na specjalnych noszach, skonstruowanych z dwóch karabinów Mannlichera, takich, z jakimi drużyny strzeleckie wyruszyły w sierpniu 1914 r. pod rozkazami Piłsudskiego na wojnę. Karabiny i podstawę urny przewiązano wstęgami Krzyża Niepodległości”¹⁴.

Delegacja z urną wyjechała do Krakowa, gdzie 7 czerwca odbył się walny Zjazd Stowarzyszenia Uczestników Ruchu Niepodległościowego „Zarzewie”.

Przy okazji dodajmy, że w czasie wspomnianego Zjazdu odsłonięto na budynku przy ul. Dolnych Młynów 9 tablicę pamiątkową o następującej treści: „Z trudu naszego i znoju, Polska powstała, by żyć”. W tym domu w latach 1913—1914 Druga Polska Drużyna Strzelecka przygotowywała czyn zbrojny. Stąd wyruszyły kompanie drużyniackie do Oleandrów pod

11. Urny nr. 16, 17, 18.

wodzą Józefa Piłsudskiego w bój zwycięski o wolną Polskę". Na czas trwania uroczystości, urna była ustawiona pod tablicą¹⁵.

14. Urna z ziemią z Karasina k. Kowla (miejsce kwaterowania Piłsudskiego i Legionów w czasie kampanii na Wołyniu).

Urna wykonana z mosiężnej łuski pocisku artyleryjskiego, ujęta u góry i u dołu koroną z przylutowanych naboju karabinowych; szczyt wykonany z przyciętego poprzecznie żelaznego pocisku kalibru 75 mm. Wymiary: wys. 48 cm, średn. podstawy 13 cm.

Na froncie wyryty napis: „ZIEMIA Z POD (sic!) KARASINA NA WOŁYNIU / GDZIE W ROKU 1915/16 WÓDZ NARODU / MARSZAŁEK / JÓZEF PIŁSUDSKI / W TRUDZIE I ZNOJU / POLSKĘ WYKUWAŁ / — OGNISKO — / KOLEJOWEGO PRZYSPOSOB.[ienia] WOJSKOW.[ego] / W KOWLU". Brak sygnatury.

15. Urna z ziemią pobraną z grobów bojowników o niepodległość z Ziemi Rzeszowskiej.

Urna w kształcie wazy, wykonana z blachy miedzianej kutej ręcznie. Zdobienie w postaci nakładek miedzianych, srebrzonych: otwór obiega wężyk generalski, na czaszy rozmieszczone w równych odległościach: ażurowa odznaka I Brygady Legionów Polskich („Za Wierną Służbę”), orzeł strzelecki (bez korony, z literą „S” na tarczce w tarczy amazonek), dekoracyjna tarcza (ujęta u góry wężykiem generalskim, po bokach dwiema szablami, u dołu kontury krzyża Virtuti Militari) z wyrytym napisem wewnątrz: „Ziemia rzeszowska / z mogił Bojowników / o wolność w hołdzie od prac.[owników] kolejowych w Rzeszowie 23. VI. [19]35”.

Wymiary: wys. 28 cm. średn. podstawy: 19,5 cm, średn. otworu: 28,5 cm. Brak pokrywy. Brak sygnatury.

16. Urna z ziemią z poboju Oddziału Murmańskiego, organizowanego w północnej Rosji od połowy 1918 r. pod dowództwem płk. Stanisława Dowoynosołłhuba, następnie ppłk. Juliana Skokowskiego. Żołnierzy tego oddziału zwano popularnie murmańczykami. W grudniu 1919 r. wrócili do kraju.

Urna wykonana z trzech przynitowanych, ośmiobocznych ścianek, z blachy miedzianej, kutej ręcznie. Wymiary: 28×25×25 cm. Na ścianie pierwszej wyryty napis: „1-u MARSZAŁKOWI POLSKI / JÓZE-

FOWI PIŁSUDSKIEMU / ZIEMIE Z POBOJOWISK NA MURMANIE (sic!): / — ARCHANGIELSK—ONEGA — / DŻWINA PÓŁNOCNA — / SKŁADAJĄ MURMAŃCZYCY / w 1936 R.[oku]”. U dołu, po prawej, wyryta sygnatura: „J.[ózef] KLUKOWSKI”.

Na ścianie drugiej, na całej powierzchni, wykonana reliefem wypukłym pamiątkowa odznaka Związku Murmańczyków — na tle krzyża równoramiennego orzeł w koronie wspierający się łapami na Półkuli Północnej z napisem: „NA PÓŁNOCY”; na ramionach krzyża kolejno napisy: „ZA POLSKĘ / 1918—1919 / MURMAŃ/ARCHANGIELSK—ONEGA”. Ten ostatni napis, na dolnym ramieniu, nie występował na odznace, natomiast po obu stronach szyi orła znajdował się monogram generała Józefa Hallera: „J—H”, tutaj z kolei nie występujący.

Na ścianie trzeciej, na całej powierzchni, wykonany reliefem wypukłym fragment mapy Europy, zwieńczony wizerunkiem niedźwiedzi (cała postać w lewym profilu) — tzw. Bałki murmańskiej, autentycznej białej niedźwiedzi, maskotki oddziału. Na mapie widoczne nazwy miejscowości, połączone liniami wyznaczającymi trasy żołnierzy polskich przybywających na Murmań do oddziału, jak i trasy ich powrotu do kraju: ODESA—KANIÓW—KIJÓW—BOBRUJSK—MOSKWA; PIETROGRAD (sic!) —WOŁOGDA—ONEGA—ARCHANGIELSK—KOLA—MURMAŃSK—NORDKAP—EDYNBURG; EDYNBURG—NEWCASTLE—LONDYN—PARYŻ— do Polski; EDYNBURG—KILONIA—POZNAŃ—WARSZAWA. Brak pokrywy.

Delegacja Murmańczyków przywiozła urnę do Krakowa 8 czerwca 1936 r. Dzień wcześniej, w związku z odbywającym się w Warszawie Zjazdem Murmańczyków, miała miejsce w tamtejszym kościele garnizonowym msza św., podczas której urnę ustawiono przed ołtarzem¹⁶.

17. Urna z ziemią z poboju w Białowieży.

Urna o przekroju prostokąta (19,5×13 cm) z dwoma uchwytnymi, na dekoracyjnej stopie (13×17,5 cm), wykonana z blachy miedzianej, łączonej nitami. Wysokość urny: 46 cm. Na ścianie frontowej, u góry, widoczne miejsce po przylutowanym, nieistniejącym herbie (?). Poniżej wyryty napis: „BIAŁOWIEŻA w HOŁDZIE / WSKRZESICIEŁOWI POLSKI / 12. VIII. 1935 R.[oku]”. Na ścianie tylnej napis: „ZIEMIA / Z MIEJSC CHWAŁY / ORĘŻA POLSKIEGO / NA OBSZARZE / LASÓW DYREKCJI BIAŁOWIESKIEJ / POŁOŻONYCH”. Brak pokrywy. Brak sygnatury.

II. Urny, w których znajdowały się ziemie pobrane z miejsc działalności różnego rodzaju instytucji (zakłady przemysłowe, wojsko i inne).

18. Urna z ziemią spod dębu księdza Jakuba Falkowskiego (1775—1848), znanego filantropa, założyciela (23 października 1817 r.) Instytutu Głuchoniemych w Warszawie.

Urna w kształcie wazonu wykonana z blachy miedzianej. Wymiary — wys. 28,5 cm, średn. podstawy: 13,5 cm. Na froncie, u góry, trzy otwory, wokół nich kolistę, jaśniejsze pola-ślady po odznakach? Poniżej wyryty napis: „Ziemia na kopiec Marszałka J.[ózefa]

Piłsudskiego / pobrana z pod (sic!) dębu ks. Falkowskiego / Założyciela i I Rektora / Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych / w Warszawie / w dn.[iu] 23-X-1935 r.[oku] jako w 118 rocznicę / założenia Instytutu". Na dnie od spodu, wybita sygnatura wykonawcy: „A.[leksander] MORANTOWICZ / WARSZAWA” [Fabryka Wyrobów Metalowych]. Brak pokrywy.

19. Urna z ziemią od pracowników Śląskich Zakładów Elektrycznych.

Urna o przekroju poprzecznym kwadratu, wykonana z blachy mosiężnej, niklowanej; po bokach dwa prostokątne uchwyty odlane z brązu. Wymiary: wys. 47 cm, podstawa i pokrywa: 25×25 cm.

Na ścianie frontowej, u góry, nałożony ażurowy znak Zakładów: trzy błyskawice wpisane w koło, rozdzielone literami: „ŚL[ąskie] — Z[akłady] — E[lektryczne]”. Poniżej nałożona tabliczka z wrytym napisem: „WSKRZESICIELOWI / PAŃSKA / JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU / W HOŁDZIE / PRACOWNICY ŚLĄSKICH / ZAKŁADÓW ELEKTRYCZNYCH / KATOWICE — 1935 — CHORZÓW”. Na boku podstawy, od tyłu, wryta po lewej sygnatura wykonawcy: „INŻ.[ynier] SZCZEPAŃSKI”. Na pokrywie, od spodu, wyodrębnione, ciemniejsze, prostokątne pole — na nim ślady napisów (trawionych): „STAR.[szy] INŻ.[ynier] MIHEJDA, INŻ.[ynier] SPIEWOK, INŻ.[ynier] ADAMIEC, INŻ.[ynier] WIECZOREK (sic!), (...)” — pozostałe siedem nazwisk nieczytelnych. Poniżej pola wybity napis, po lewej: „CHORZÓW 1935”.

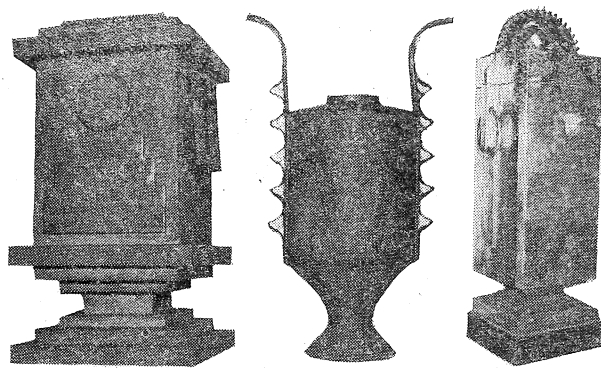
20. Urna z ziemią od pracowników Klubu Sportowego Widzewskiej Manufaktury (Spółka Akcyjna, Artykuły bawełniane).

Urna cylindryczna z dekoracyjnymi uchwytami, wykonana z blachy miedzianej. Wymiary: wys. 65 cm, średn. podstawy: 18,5 cm. Na froncie nałożona dekoracja z blachy miedzianej, posrebrzonej: u góry napis: „KLUB / SPORTOWY—PRACOWNICY”, poniżej dwa lwy trzymające ukoronowaną tarczę herbową z Syreną, pośrodku napis: „WI[dzewska] — MA[nufaktura]”, u dołu napis: „WIDZEWSKA MANUFATURA / S.A. / Łódź / SIERPIEŃ 1935”. Brak pokrywy. Brak sygnatury.

21. Urna z ziemią od hutników śląskich.

Urna o przekroju poprzecznym kwadratu (26,5×26,5 cm), odlana z żelaza niklowanego. Po bokach dwa okrągłe uchwyty. Na pokrywie zwieńczenie ażurowe w postaci dwóch skrzyżowanych młotów ujętych zębątem półkołem. Wys. urny: 87 cm. Na froncie przymocowana miedziana tabliczka z wrytym napisem: „TWÓRCY / PAŃSTWA / POLSKIEGO / MARSZAŁKOWI / JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU / W HOŁDZIE SKŁADAJĄ / HUTNICY ŚLĄSCY / 1935”. Na ścianie tylnej tabliczka z napisem: „HUTY: / BATORY / FALWA / SILESIA / HUBERTUS / PIŁSUDSKI / ZGODA / WARSZTATY”. Brak sygnatury.

Ziemię z tej urny złożono na Sowińcu 28 lipca 1935 r. Przywiozła ją imponująca wycieczka ze Śląska (4 pociągi) licząca 5000 pracowników wymienionych hut. Wycieczkę prowadził płk Piasecki z zarządem Wspólnoty Interesów Górniczo-Hutniczych (Spółka Akcyjna). Trzy z tych pociągów zatrzymały się w Mydlnikach, skąd poniesiono urnę na Kopiec¹⁷.

12. Urny nr. 19, 20, 21.

22. Urna z ziemią od 16 Pułku Piechoty stacjonującego w Tarnowie.

Urna w kształcie trójściennej puchary na odpowiadającej mu stopie, wykonana z blachy miedzianej, kutej. Wymiary: wys. 33,5 cm, stopa: 25×25 cm. Zdobienie wykonane reliefem wypukłym, na groszkowanym tle.

Ścianka pierwsza czaszy: orzeł polski w koronie zbliżony w typie do piastowskiego; stopa: napis: „16 P.[ułk] P.[iechoty]”.

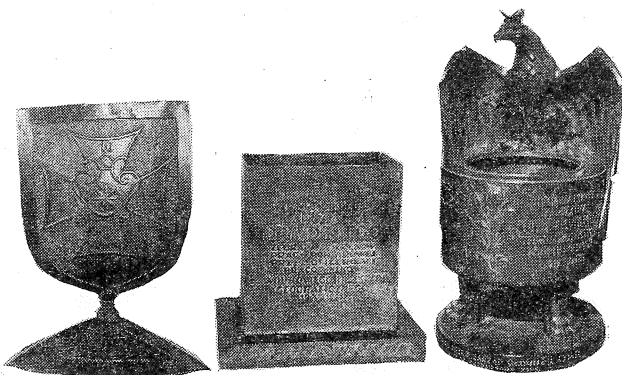
Ścianka druga czaszy: kwadratowe pole wyznaczone przez wężyk generalski pośrodku dwie skrzyżowane buławy marszałkowskie przewiązane szarfą, pomiędzy głowicami monogram Piłsudskiego: „JP”; stopa: dwie skrzyżowane szable.

Ścianka trzecia czaszy: odznaka 16 Pułku Piechoty (krzyż z herbem Leliwa z napisami na ramionach: „16—KRAJNE—MUROWA—DAWIDOW”); stopa: napis: „28. V. 1936”.

23. Urna z ziemią od Wojskowego Instytutu Geograficznego.

Urna prostokątna (wymiary: 22×20×12 cm) na prostokątnej podstawie (27×19×3,5 cm) odlana z brązu. Powierzchnia groszkowana, zdobiona reliefem wypukłym, cyzelowanym. Na ścianie frontowej urny napis: „ZIEMIA NA KOPIEC / MARSZAŁKA / PIŁ-

13. Urny nr. 22, 23, 24.

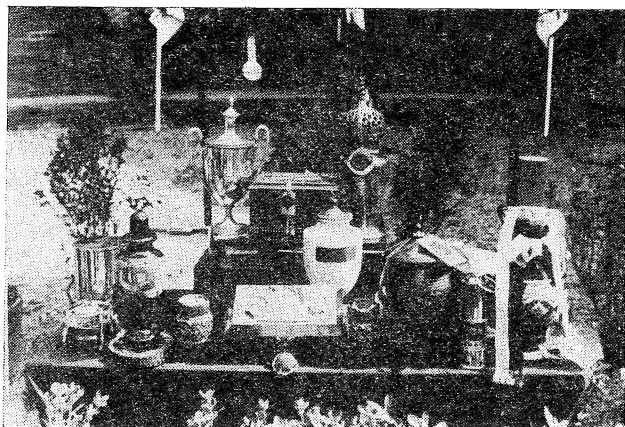
14. Lotnicy niosą urnę na Sowiniec, pośrodku widoczny gen. Łuczyński. Fot. ze zbiorów MHK.

SUDSKIEGO / ZEBRANA Z TERENÓW / PRACY POMIAROWEJ / PRZEZ OFICERÓW I / PRACOWNIKÓW / WOJSKOWEGO INSTYTUTU / GEOGRAFICZNEGO / 10—XI—1935". Na ścianie tylnej mapy Polski w granicach sprzed 1939 r., z zaznaczonymi głównymi rzekami. Na ścianie bocznej prawej: u góry godło państwowe wzór 1927, pośrodku dwie skrzyżowane buławy marszałkowskie, u dołu monogram Piłsudskiego: „JP”. Ścianka boczna lewa bez ozdób. Front i tył podstawy zdobione wężykiem generalskim. Na prawym boku podstawy wybity znak firmowy: „BR[acia] ŁOPIEŃSCY / WARSZAWA”. Brak pokrywy.

24. Urna z ziemią pobraną ze wszystkich lotnisk polskich z inicjatywy Ligi Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej (LOPP).

Urna cylindryczna na trzech zwierzęcych łapach spoczywających na okrągłej podstawie, ujęta górą przez pełnoplastycznego orla w koronie, z rozłożonymi skrzydłami. Odlew brązowy. Wymiary: wys. 85

15. Urny od Polaków z zagranicy. Fot. ze zbiorów MHK.

cm, średn. podstawy: 40 cm. Zdobienie wykonane reliefem wypukłym. Od frontu, po prawej, napis: „ZIEMIA NA KOPIEC / MARSZAŁKA / JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO / ZEBRANA ZE WSZYSTKICH / LOTNISK POLSKICH / PRZEZ L[igę] O[brony] P[rzeciwlotniczej] [i] P[rzeciwgazowej]”. Po lewej kontury granic Polski sprzed 1939 r., powyżej samolot, przy granicy wschodniej buława marszałkowska opleciona gałązką laurową. Na mapie zaznaczone nazwy miejscowości, w których znajdowały się lotniska II Rzeczypospolitej w tym czasie; tu podane alfabetycznie: Baranowicze, Biała-Bielsko (sic!), Biała-Podlaska, Białystok, Brody, Brześć, Brzeżany, Bydgoszcz, Częstochowa, Dębica, Dęblin, Grodno, Grudziądz, Inowrocław, Katowice, Kielce, Kraków, Krosno, Lida, Lidzbark, Lublin, Lwów, Łomża, Łuck, Mielec, Mołodeczno, Nowy Targ, Olkusz, Parzęczew, Płock, Poznań, Półmiesk, Puck, Radom, Rumja (sic!), Sandomierz, Słonim, Stanisławów, Suwałki, Toruń, Warszawa, Wilno, Zamość, Zbąszyń, Żabie.

Na brzegu podstawy, od frontu, wyryty napis: „ZŁOŻONA PRZEZ ZARZĄD GŁÓWNY L[igi] O[brony] P[rzeciwlotniczej] [i] P[rzeciwgazowej] / D[nia] 20 PAŹDZIERNIKA 1935 R.[oku]”. Na wierzchu podstawy, po prawej, wyryta sygnatura: „PROJEKT I WYK[onanie] BRACIA ŁOPIEŃSCY WARSZAWA”. Brak pokrywy.

Ceremonia pobierania ziem ze wszystkich lotnisk polskich była zakrojona na dużą skalę. Przeprowadzono ją w dniach od 13—19 października 1935 r. Zbierano ziemię do specjalnych, jedwabnych woreczków i przewożono na lotnisko w Rakowicach w Krakowie. Do tego celu wypożyczono z Aeroklubów aż 11 samolotów¹⁸.

W Krakowie uroczystość pobrania ziemi miała miejsce 13 października. Wtedy to z lotniska w Rakowicach pobrał garść ziemi prezes Okręgu Krakowskiego LOPP (a równocześnie Dowódca Okręgu Korpusu Nr. V) generał Aleksander Narbut-Łuczyński. W tym samym czasie specjalny samolot przywiózł ziemię pobrane przez delegatów LOPP z lotnisk w Nowym Targu, Dębicy i Mielcu, które dołożono do ziemi krakowskiej¹⁹.

Uroczystość wsypania ziem do Kopca wypadła 20 października bardzo okazale, pomimo, że był nieobecny Prezes Zarządu Głównego LOPP generał Leon Berbecki „z powodów służbowych”. Zastępował go gen. Łuczyński. O godz. 12.00 uczestniczono w mszy św. w Katedrze wawelskiej, celebrowanej przez księdza dziekana Antoniego Zapalę, następnie delegacje złożyły w krypcie hołd Marszałkowi Piłsudskiemu. Później, na lotnisku w Rakowicach, przedstawiciele poszczególnych okręgów LOPP złożyli do urny woreczki z ziemią ze swoich lotnisk. Ziemię z lotnisk okręgu krakowskiego składali członkowie zarządu okręgowego LOPP: płk Ujejski i kpt Kowalski. Imponujący pochód wyruszył z urną ustawioną na kadłubie samolotu ciągniętego przez samochód. Jego trasa przebiegała ul. Rakowicką—Lubicz—Potockiego—św. Gertrudy (obecnie jeszcze Waryńskiego)—Grodzką—Rynkiem Głównym (linia A—B)—Szczepańską—Straszewskiego—Piłsudskiego (obecnie Manifestu Lipcowego)—Błonia—Sowiniec²⁰.

III. Urny w których znajdowały się ziemie od Polonii amerykańskiej.

25. Urna z ziemią z grobu generała Włodzimierza Krzyżanowskiego (1824 — 1887). Gen. Krzyżanowski, polski spiskowiec, następnie emigrant. Jeden z bardziej znanych dowódców wojny secesyjnej, po stronie Północy. Gubernator kilku stanów, w tym, jako pierwszy, Alaski. Ziemia do tej urny była pobrana z grobu generała z cmentarza Greenwood w Nowym Jorku. W 1937 r. rodzina przeniosła jego zwłoki na cmentarz Arlington w Waszyngtonie.

Urna w kształcie pucharu, na okrągłej stopie, ze stożkową pokrywą, wykonana z blachy miedzianej. Wymiary: wys. 29 cm, średn. stopy: 13 cm. Na froncie wyryty napis: „WIELKIEMU BUDOWNICZEMU / SILNEJ I NIEPODLEGŁEJ / POLSKI / TĘ GARSTKĘ ZIEMI / Z GROBU GENERAŁA W. [łodzimierza] KRZYŻANOWSKIEGO / W IMIENIU / POLONJI (sic!) Z JERSEJ CITY N. [owy] J. [ork] / SĘDZIA JAN SATURNIEWICZ”. Brak sygnatury.

26. Urna z ziemią z grobów Weteranów Armii Polskiej.

Urna cylindryczna wykonana z jasnego marmuru. Wymiary: wys. 34 cm, średn. podstawy: 17 cm. Na froncie wyryty napis: „Ziemię z grobów / Weteranów Armji (sic!) Polskiej z Ameryki / zasyła cała Polonia, Weterani i / Korpusy Pomocnicze na kopiec / Marszałka / Józefa Piłsudskiego (sic!) / Dnia 30 maja 1936 r. [oku] / Detroit, Mich. [igan]”. Na spodzie podstawy wyryta sygnatura: „Z. B. MIODEK”. Brak pokryw.

27. Urna z ziemią z grobów osadników polskich.

Urna w kształcie pucharu, odlana w brązie. Wymiary: wys. 32 cm, średn. podstawy: 19 cm. Na froncie wykonany reliefem wypukły orzeł, bez korony, z uniesionymi skrzydłami, wsparty łapami na kuli ziemskiej. Nad orłem wyryty napis: „PROCHY z MOGIL OSADNIKÓW POLSKICH / z MERIDEN, CONN. [ecticut] AM. [eryka] PÓŁ. [nocna] — NA MOGILE PIER- / WSZEGO MARSZAŁKA POLSKI JÓZEFA / PIŁSUDSKIEGO”. Na urnie od tyłu dwie gałązki laurowe ujmują krzyż równoramienny, na tle tarczy słonecznej. Na skrzyżowaniu ramion krzyża, w kole, wyryty napis: „A. [nno] D. [omini] / 1935”; na ramionach kolejno litery: „I.—R.—P.” (ramię dolne puste). Powyżej krzyża wyryty napis: „OFIARA PARAFIJ (sic!) św. [iętego] STANISŁAWA B. [iskupa] M. [ęczenika] / KS. [iędz] PROB. [oszcz] / JAN L. CEPPA — KS. [iędz] WIK. [ary] / PAWEL (sic!) J. BARTLEWSKI”. Brak pokryw. Brak sygnatury.

Ziemię z mogił polskich osadników w miejscowościach Ware i Meriden (stan Connecticut) pobrano uroczystie w lipcu 1935 r. z inicjatywy byłego kapelana Wojska Polskiego księdza Piotra Jaworskiego. Ziemię te, w urnach, przesłano do kraju²¹.

28. Urna z ziemią z Savannach, z miejsca śmierci generała Kazimierza Pułaskiego (1747—1779).

Urna w kształcie sześciobocznego pucharu, wykonana z blachy miedzianej, srebrzonej. Uchwyty odlane z brązu. Wymiary: wys. 22,5 cm, średn. podstawy: 15 cm. Na trzech ściankach frontowych urny wyryte kolejno napisy — na lewej: „SKŁADAJĄ GRUDKI

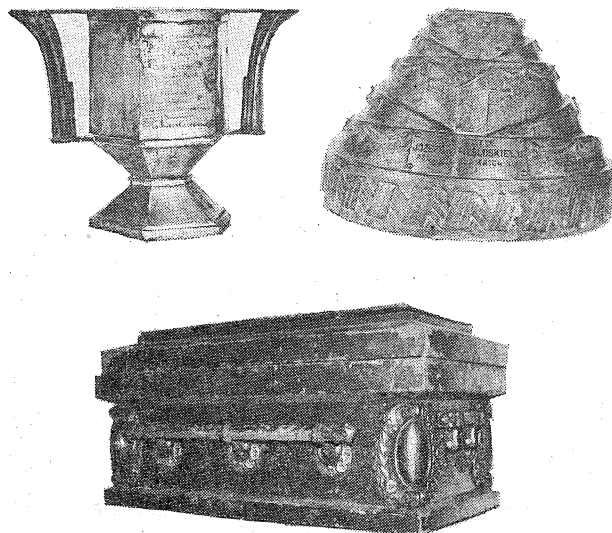

16. Urny nr. 25, 26, 27.

ZIEMI / z OJCZYZNY [Jerzego] WASHINGTONA / RODACY PARAFJANIE (sic!) / R. [zymsko] K. [atolicznego] KOŚCIOŁA MATKI B. [ożej] RÓŻAŃCOWEJ / w PASSAIC N. [owy] J. [ork]”; na środkowej: „TEMU, KTÓRY POLSKĘ WYWALCZYŁ I OBRONIŁ / JÓZEFOWI PIŁSUDSKIEMU”; na prawej: „ZIEMIA z PARKU K. [azimierza] PUŁASKIEGO / w PARAFJI (sic!) M. [atki] B. [ożej] RÓŻAŃCOWEJ / w PASSAIC N. [owy] J. [ork] / [i] ZIEMIA z SAVANNACH, GEORGIA, / z MIEJSCA GDZIE ZOSTAŁ ŚMIERTELNIE RANNY / K. [azimierz] PUŁASKI”.

Na ścianie tylnej i środkowej — dwie boczne puste wyryty napis: „KS. [iędz] KANONIK STANISŁAW J. KRUCZEK / PROBOSZCZ, / DZIECI ZE SZKOŁY PARAFJALNEJ (sic!), / BRACTWA KOŚCIELNE, / POLACY BIZNESIŚCI (sic!): / MARUT i WOLAK z PASSAIC N. [owy] J. [ork] / MICHAŁ SIUTA, / PAWEŁ KAMIŃSKI, / STEFAN MYŚLIŃSKI, / ANNA WARCHOŁ z WALLINGTON N. [owy] J. [ork], / BŁAŻEJ MONKOWSKI, / T-WO [Towarzystwo] IM. [ienia] JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO”. Brak pokryw. Brak sygnatury.

17. Urny nr. 28, 29, 30.

29. Urna z ziemią z Jamaica.

Urna w kształcie kopca, odlana w brązie, zdobiona reliefem wypukłym. Wymiary: wys. 20 cm, średn. podstawy: 27 cm. Na froncie, u góry, odznaka I Brygady Legionów Polskich („Za Wierną Służbę”), pośrodku wizerunek Matki Bożej Ostrobramskiej zwieńczony skrzyżowanymi szablami rozdzielającymi daty życia Piłsudskiego: „1867—1935”; z lewej strony szabel flaga amerykańska, z prawej polska. Poniżej wizerunku przylutowana miedziana tabliczka z wyrytym napisem: „W HOŁDZIE / JÓZEFOWI PIŁSUDSKIE-MU / POLONIA z JAMAICA N.[ew] Y.[ork] U.S.A.”. Dołem obiega urnę wężyk generalski, segmenty kopca podkreślone girlandami roślinnymi. Na prawo od tabliczki wyryta sygnatura: „A. Dąbrowski. WILNO”. Brak pokrywy.

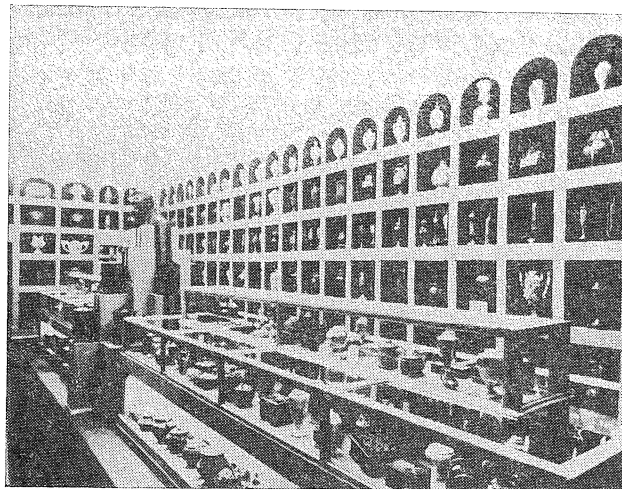
30. Urna z ziemią z mogił pionierów polskich w Ware Mass.

Urna w kształcie skrzyni, z wiekiem na zawiasach, wykonana z blachy żelaznej pomalowanej lakierem koloru brązowego. Uchwyty i ozdobniki w narożnikach oksydowane miedzią. Wymiary: 42×84×43,5 cm. Pośrodku wieka przymocowana nitami miedziana tabliczka z wyrytym napisem: „PROCHY / Z MOGIŁ POLSKICH PIONIERÓW / w WARE MASS w STAN[ach] ZJED[noczonych] A[meryki] P[ółnocnej] NA MOGIŁĘ / PIERWSZEGO MARSZAŁKA POLSKI / JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO / 12. VII. 1935 / OO. MI-SJONARZE SALETYNI”.

IV. Urny o nieustalonym pochodzeniu.

31. Urna cylindryczna wykonana z blachy miedzianej, ujęta z dwóch niklowanych, łukowatymi listewkami. Podstawa prostokątna, drewniana, pomalowana czarnym lakierem. Wymiary: wys. 36,5 cm, średn. 18 cm, podstawa: 20×19,5 cm. Na froncie otwór i jaśniejszy ślad po nie istniejącej tabliczce (?). Na podstawie, od frontu, po lewej, przymocowana metalowa tabliczka z wybitym napisem firmowym: A.[dam] Nagalski i Ska [Spółka] / WARSZAWA”. Brak pokrywy.

32. Urna cylindryczna wykonana z żelaznej łuski pocisku artyleryjskiego. Na pokrywie zwieńczenie w

19. Tak było. Wystawa urn w budynku odwachu przy wieży ratuszowej. Fot. ze zbiorów MHK.

postaci pęku płomieni (odlew z brązu). Wymiary: wys. 46 cm, średn.: 13,5 cm. Brak sygnatury.

33. Urna złożona z sześciobocznego, środkowego trzonu i z przylutowanych do niego z obu stron sztabek (po 6 sztuk), wykonana z niklowanej miedzi. Podstawa wykonana z czarnego marmuru. Wymiary: 42,5×22×15,5 cm. Na froncie podstawy przymocowana nitami metalowa tabliczka z wyrytym napisem: „G. P. 868 / Chorzów II”. Brak pokrywy.

P R Z Y P I S Y

¹ „Ilustrowany Kurier Codzienny” (dalej IKC), 21 marzec 1936.

² Krystian A. Waksmundzki, *Kopiec Józefa Piłsudskiego — Kopiec Niepodległości*, w: *Rocznik Krakowski* nr. LII, Kraków 1986, str. 123.

³ „Gazeta Polska”, 30 lipiec 1935.

⁴ IKC, 19 lipiec 1935.

⁵ „Tempo Dnia”, 19 kwiecień 1936.

⁶ IKC, 12 maj 1936.

⁷ IKC, 30 wrzesień 1935.

⁸ IKC, 5 maj 1936.

⁹ IKC, 6 maj 1936.

¹⁰ IKC, 7 maj 1936.

¹¹ IKC, 17 październik 1935.

¹² „Tempo Dnia”, 12 czerwiec 1935, „Gazeta Polska”, 8 czerwiec 1935.

¹³ IKC, 31 lipiec 1935, „Tempo Dnia”, 30 lipiec 1935.

¹⁴ IKC, 8 czerwiec 1936.

¹⁵ IKC, 9 czerwiec 1936.

¹⁶ IKC, 9 czerwiec 1936, „Gazeta Polska”, 7 czerwiec 1936.

¹⁷ IKC, 30 lipiec 1935, „Gazeta Polska”, 3 sierpień 1935.

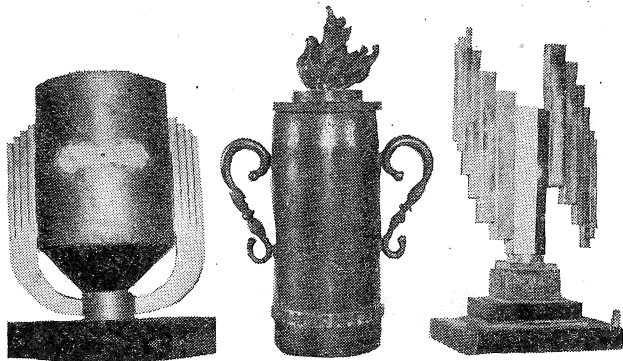
¹⁸ IKC, 11 październik 1935.

¹⁹ IKC, 15 październik 1935.

²⁰ IKC, 22 październik 1935.

²¹ IKC, 19 sierpień 1935.

18. Urny nr. 31, 32, 33.

A N E K S

Po II wojnie światowej powrócono, z inicjatywy byłych Legionistów, do tradycji sypania ziem do Kopca Piłsudskiego, zwłaszcza, że nowa wojna, a także czasy późniejsze, wpisały w historię nowe miejsca zroszone krwią Polaków. Wykazy ziem wsypanych do Kopca przed II wojną można stosunkowo łatwo znaleźć w ówczesnej prasie. Natomiast sypania powojenne były pomijane prawie całkowitym milczeniem w prasie oficjalnej. Z uwagi na to wskazane jest w tym miejscu podać pełny wykaz tych ziem i daty ich złożenia w Kopcu Marszałka.

Rok 1945 (1946?):

1, 2. Lenino 1943 i Monte Cassino 1944

22 marzec 1981:

1. Westerplatte 1939
2. Oksywie 1939
3. Hel 1939
4. Organizacja Orła Białego 1939/1940
5. Jasło 1940 — miejsce egzekucji
6. Szare Szeregi 1940—1941, Warszawa — Cmentarz Powązkowski
7. Grób marszałka Edwarda Śmigłego-Rydza, Warszawa
8. Pielaszów 1944 (2 Pułk Piechoty Legionów Armii Krajowej)
9. Gorce (1 Pułk Strzelców Podhalańskich AK)
10. Koleczków („Gryf Pomorski” 1939—1945)
11. Wilno 1944, AK
12. Skalmierz 1944 (106 Dywizja Piechoty AK)
13. Monte Cassino—Gardziel 1944
14. Loreto 1944
15. Bolonia 1944

4 październik 1981:

1. Grób Legionistów na Cmentarzu Podgórskim w Krakowie
2. Ossów 1920
3. Radzymin 1920
4. Cmentarz Orląt Lwowskich
5. Woźniki Śląskie 2 września 1939 (3 Pułk Ułanów Śląskich)
6. Warszawa—Bemowo 1939 (3 baon 26 Pułku Piechoty)
7. Tarnogród 15—16 września 1939 (3 Pułk Ułanów Śląskich)
8. Stopnica, Szczaworyż, Nowy Korczyn 1939 (Armia „Kraków”)
9. Rogoźno 1939 (3 Pułk Ułanów Śląskich)
10. Kelpin, Łomianki 1939 — Budy Zosine, Lotnisko Bielańskie, Pocięcha 1944 (grupa „Kampinos”)
11. Kraków 1942—1944 (Szefostwo Produkcji Konspiracyjnej Broni „Ubezpieczenia” Okręgu Krakowskiego AK)
12. Symboliczny grób Harcerzy Krakowskich Szarych Szeregów, Kraków — Cmentarz Rakowicki
13. Więclawice 15 maj 1943 (Krakowska Brygada Kawalerii Zmotoryzowanej „Bank” AK)
14. Topola 15 styczeń 1944 (106 Dywizja Piechoty AK)

15. Sielec 26 lipiec 1944 (Oddział Partyzancki Kedywu „Grom”)
16. Goszcza 1—2 sierpień 1944 (Samodzielny Batalion Partyzancki „Skala”)
17. Szarbia 5 sierpień 1944 (106 Dywizja Piechoty AK)
18. Zamoście 5 sierpień 1944 (106 Dywizja Piechoty AK)
19. Góry Miechowskie 15 sierpień 1944 (Oddział Partyzancki „Skrzetuski” 106 Dywizji Piechoty AK)
20. Zaryszyn—Sadki 21—30 sierpień 1944 (Samodzielny Partyzancki Batalion „Skala”)
21. Knyszyn 25—29 sierpień 1944 (Samodzielny Partyzancki Batalion Szturmowy „Suszarnia” 106 Dywizji Piechoty)
22. Złoty Potok 11 wrzesień 1944 (Samodzielny Batalion Partyzancki „Skala”)
23. Wola Struska 4 październik 1944 (Zgrupowania Partyzanckie „Meteor” i „Cezar”)
24. Narama 18 grudzień 1944 (Krakowska Brygada Kawalerii Zmotoryzowanej „Bank” AK)
25. Wólka Węglowa, styczeń 1944 (VIII rejon AK)
26. Piotrkowice 30 kwiecień 1944 (Okręg Kraków AK)
27. Truskaw 1939—1945 (Oddział Partyzancki Grupy „Kampinos” AK)
28. Polesie Nowe 21 wrzesień 1944 (Oddział „Obroża” Grupy „Kampinos” AK)
29. Tobruk 1940
30. Falaise—Chambois 1944—1945
31. Gross Rosen 21 luty 1944 (miejsce śmierci hm Franciszka Marciniaka, pierwszego Naczelnika Szarych Szeregów)
32. Auschwitz—Birkenau, Ściana Straceń bloku 11
33. Kraków — więzienie przy ul. Pomorskiej 1939—1945
34. Łódź — Obóz Dziecięcy przy ul. Przemysłowej, więzienie Radogoszcz

2 październik 1983:

1. Miechów — mogiła Powstańców Styczniowych
2. Kraków—Cmentarz Rakowicki, grób Karola Chodkiewicza, poległego w III Powstaniu Śląskim.
3. Stanisławice — grób żołnierzy 156 pułku piechoty
4. Zakopane — willa Palace
5. Kraków — ul. Pomorska
6. Leszczanka 22—24 lipiec 1943 (AK)
7. Kraków—Nowa Huta 1982 (miejsce śmierci Bogdana Włosika)
8. Zakopane — Wielka Polana Kuźnicka
9. Ispina — miejsce martyrologii
10. Falaise 1944

20 maj 1984:

1. Monte Cassino 1944
2. Nowy Sącz — grób gen. Józefa Kustronia
3. Urville — Langanneriw (cmentarz wojenny I Dywizji Pancerniej)
4. Lommel (cmentarz wojenny I Dywizji Pancerniej)
5. Breda (cmentarz wojenny I Dywizji Pancerniej)
6. Wola Zręczycka 1939 (Armia „Kraków”)
7. Zagaje 1943, Udorz 1944, Kozłów 1944, Knyszyn 1944 (106 Dywizja Piechoty AK)

3. Grób płka Władysława Beliny - Prażmowskiego, Kraków—Cmentarz Rakowicki
4. Narwik—cmentarz polski
5. Pawełcze 1941 (miejsce kaźni nauczycieli szkół stanisławowskich)
6. Wykus (groby żołnierzy AK)
7. Antoniów, Radków, Banisławice (4 Pułk Piechoty Legionów AK)
8. Komarów 1920
9. Pustków — obóz zagłady
10. Nasiechowice—Las (mogiła zbiorowa pomordowanych mieszkańców 1943)
1. Szewce k. Chęcin (pomnik partyzantów Oddziału „Szarego”)
2. Wąchock (pomnik mjr. Jana Piwnika „Ponurego”)
3. Grób płk. Józefa Herzoga, Kraków — Cmentarz Rakowicki
4. Książ — Moczydło (pomnik żołnierzy Batalionu „Skala”)
5. Grób generała Stanisława Sosabowskiego
6. Groby żołnierzy Batalionu „Zośka”, Warszawa — Cmentarz Powązkowski
7. Groby żołnierzy Batalionu „Parasol”, Warszawa — Cmentarz Powązkowski
8. Groby żołnierzy 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK, Warszawa — Cmentarz Powązkowski
9. Wrocław—cmentarz Osobowice (mogiły pomordowanych 1945—1956)
10. Grób ppor. „Sokoła” (AK), grób ppor. Franciszka Kozłowskiego (AK), obelisk pomordowanych mieszkańców miejscowości Szarka k. Skalbmierza
1. Bieglów 1944, grób żołnierzy AK
2. Grób Andrzeja Mateckiego i Zofii Otmianowskiej zamordowanych 5 sierpnia 1944 we wsi Krzysztofornia
3. Kielce—cmentarz, groby Legionistów

16 wrzesień 1989:

1. Krzywopłoty 1914
 2. Westerplatte 1939
 3. Wilno, cmentarz na Rossie, groby obrońców 1939
- Powyższy wykaz został ułożony na podstawie notatek własnych autora oraz spisów zamieszczonych w następujących wydawnictwach Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego działającego przy Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa: „Sowiniec. Materiały historyczne i dokumenty”. Kraków 6. VIII. 1984, str. 12—13
- „Sowiniec. Materiały historyczne i dokumenty. Rok Józefa Piłsudskiego 1985”. Kraków 19. III. 1986, str. 13
- „Sowiniec. Materiały historyczne i dokumenty. 1914—Sierpień—1989”. Kraków, sierpień 1989, str. 39

16 październik 1988:

1. Jędrzejów—cmentarz (groby Powstańców 1863 r., Legionistów, Powstańca Wielkopolskiego)
2. Pszczyna 1—2 wrzesień 1939, Armia „Kraków”